

УДК 368.029

ББК 65.9 (4 Укр) 271.7

Фисун І.В., Ярова Г.М.

ПЕРЕСТРАХУВАННЯ ЯК ОЗНАКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИКІВ

Вищий навчальний заклад Укоопспілки
"Полтавський університет економіки і торгівлі",
кафедра фінансів,
36014, м. Полтава, вул. Ковалія, 3,
тел. (0532) 50-91-71,
e-mail: iryna.fysun@gmail.com

Анотація. У статті обґрунтовано сутність перестраховування як ознаки забезпечення фінансової стійкості страховиків. Запропоновано заходи щодо становлення ефективної системи перестраховування в Україні.

Ключові слова: перестраховування, вторинний розподіл ризику, фінансова стійкість страховика, перестраховальна біржа.

Annotation. In the article grounded essence reinsurance as signs of providing of financial firmness of insurers. Measures are offered on becoming of the effective system reinsurance in Ukraine.

Key words: reinsurance, second distributing of risk, financial firmness of insurer, reinsurance exchange.

Вступ. Питання ефективного функціонування ринку фінансових послуг, банківських і небанківських фінансових установ, забезпечення надійного страхового захисту суб'єктів господарювання та громадян стали особливо актуальними в умовах впливу світової фінансової кризи. Зміни, що відбулися у фінансовому секторі України, зростання ризику в усіх сферах людського життя та господарської діяльності потребують розвитку страхового бізнесу з використанням економічних і правових механізмів, котрі практикує цивілізований світ. Адже страхування є однією зі складових економіки будь-якої країни, і розвиток цього сектора – запорука стабільного функціонування фінансових інститутів та економіки в цілому.

Національний страховий ринок формується, опираючись на певну підтримку держави. Проте вітчизняні страхові компанії мають відносно невеликі можливості щодо прийняття ризиків, а потреба в покритті ризиків зростає швидше, ніж капітал страхових компаній. Така тенденція страхового ринку серйозно вповільнює збільшення масштабів надання відповідних послуг, що знижує довіру клієнтів до страховиків. Здійснюючи страхову діяльність, страхові компанії беруть на себе ризики страхувальників і при цьому самі несуть ризик виконання зобов'язань перед ними. З метою зменшення власних ризиків страховикам необхідно підвищувати свою фінансову стійкість та створювати збалансований страховий портфель. Найкращим механізмом для цього є перестраховування – особлива підсистема страхового ринку, що забезпечує фінансову стійкість страховиків шляхом перерозподілу страхових ризиків.

Проблеми забезпечення фінансової стійкості страховиків і формування надійної системи перестраховування в Україні неодноразово розглядалися у працях вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, зокрема, В. Базилевича, Л. Глуанес, Л. Горбач, О. Козьменко, Ю. Кривицької, С. Осадця, Н. Роза, О. Філонюка та інших.

Проте в сучасних умовах функціонування фінансового сектора України актуальним є вивчення питань розвитку перестраховування, зважаючи на зростання кількості ризиків та їх концентрацію, збільшення кількості й розміру збитків суб'єктів господарювання та вплив світової фінансової кризи на фінансову стійкість вітчизняних страховиків.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження розвитку перестраховання в Україні як ознаки фінансової стійкості вітчизняних страховиків і формування національної системи страхового захисту.

Результати. Проведені дослідження свідчать, що під фінансовою стійкістю страхових операцій розуміють постійну збалансованість або перевищення доходів над витратами страховика в цілому по страховому фонду [1]. Фактори, що забезпечують фінансову стійкість страхової компанії, подані на рис. 1.

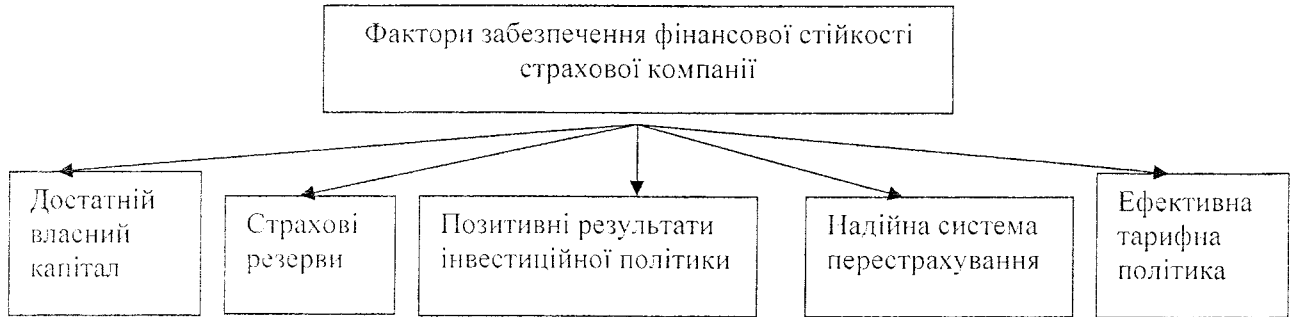

Рис. 1. Фактори забезпечення фінансової стійкості страховика

Однією з основних ознак фінансової стійкості страхової компанії є використання нею надійної системи перестрахового захисту, що виражається у співпраці з потужними перестраховиками, здатними забезпечити ефективний вторинний перерозподіл ризику страховика. У результаті проведених досліджень установлено, що нині практично кожна українська страхова компанія може прийняти на страхування ризик із врахуванням постійно зростаючих страхових сум, маючи тверде перестраховальне забезпечення.

При здійсненні механізму страхування за рахунок акумуляції страхових премій страховиками створюються страхові фонди, частина коштів яких перерозподіляється при здійсненні перестраховання, що забезпечує конкретним страховикам можливість прийняття на страхування великих ризиків, розроблення і впровадження нових страхових продуктів, запровадження сучасних методів реалізації страхових послуг. Перерозподіл коштів страхового фонду при перестрахованні забезпечує ефективний розподіл ризику між учасниками страхових відносин [2].

Доведено, що придбання перестраховального захисту дає змогу вітчизняним страховикам приводити обсяги взятої відповідальності у відповідність з наявними страховими резервами, стабілізувати результати діяльності й забезпечувати захист від коливань збитковості, збільшувати місткість і кількість варіантів страхового покриття, що сприяє підвищенню довіри населення до страхових компаній.

Нині необхідність у перестрахованні постійно зростає через охоплення страхуванням дедалі більшої кількості великих, специфічних, катастрофічних ризиків, а також у зв'язку з економічними процесами, що відбуваються в нашій країні. Але фінансові можливості національних страхових компаній з покриття великих збитків залишаються низькими, що зумовлюється як недостатнім розвитком вітчизняного ринку перестраховання, так і впливом світової фінансової кризи. Зокрема, відповідно до даних Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за січень-грудень 2009 року українські страховики за договорами перестраховання сплатили страхових премій на суму 8 888,4 млн грн. За аналогічний період 2008 р. ними було сплачено 9 064,6 млн грн таких премій. При цьому за досліджуваний період у 2009 р. перестраховикам-нерезидентам було сплачено 1 104,3 млн грн (у 2008 р. – 1 037,8 млн грн), а

перестраховикам-резидентам – 7 784,1 млн грн (у 2008 р. – 8 026,8 млн грн) з загального обсягу сплачених страхових премій. Через відсутність національного ринку перестраховування вітчизняні страховики користуються переважно послугами іноземних перестраховиків. Щорічно страховики України передають ризики на перестраховування за кордон, а разом з перестраховими преміями з України виходять кошти, що могли б слугувати інвестиційним ресурсом для економіки. Так, у 2009 році найбільше перестрахових премій сплачено до Великобританії (33%), Німеччини (14%), Російської Федерації (12%), Швейцарії (9%) та Австрії (8%) [3].

Перестраховування – це необхідна умова забезпечення фінансової стійкості й нормальної діяльності страховика незалежно від розміру його капіталу та страхових резервів [1; 2]. Особливо гостро проблема надійного перестрахового захисту страхових компаній постала в умовах світової фінансової кризи. Зокрема, в Україні у 2009 р. Державного реєстру було виключено 34 вітчизняних страховики. При цьому частка перестраховування в загальному обсязі страхових премій становила 43,5%, з яких на зовнішнє перестраховування припало 5,4%. Найбільша частина ризиків перестраховувалася вітчизняними страховиками в Україні. Але проблема полягає у відсутності надійного національного ринку перестраховування. Вітчизняне законодавство дозволяє українським страховикам здійснювати одночасно як страхову, так і перестрахову діяльність. З 1994 р. в Україні почали створюватися перестрахові компанії, але вони не знайшли державної підтримки, оскільки не було відокремлено страхову й перестрахову діяльність на законодавчому рівні. Тому, у переважній більшості, вітчизняні страховики перестраховують ризики один одного, що є ненадійним з точки зору фінансової стабільності страховиків через відсутність інформації та державних рейтингів страховиків щодо здійснення ними перестрахових операцій.

Процес формування і функціонування ринку перестраховування в Україні ускладнюється через відсутність ефективного законодавства щодо розвитку цього сектора ринку страхових послуг [4–6]. Із часу становлення вітчизняного страхового ринку держава намагалася впорядкувати систему перестраховування. Перші кроки з регулювання перестраховування ризиків були здійснені у квітні 1996 року із затвердженням Кабінетом Міністрів України Положення “Про здійснення операцій із перестраховування”, яким установлювалися відповідні норми для страховиків, що проводили операції з нерезидентами.

Проведені дослідження свідчать, що нині до основних нормативних документів, котрі регулюють здійснення перестраховувальних операцій в Україні, доцільно віднести Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про страхування” від 04.10.2001 р., Постанову Кабінету Міністрів України “Про затвердження вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків – нерезидентів” від 15.10.2003 р., Постанову Кабінету Міністрів України “Порядок та вимоги щодо здійснення перестраховування у страховика (перестраховика)-нерезидента” від 04.02.2004 р., Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” від 01.07.2004 р. і Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України “Про затвердження форми повідомлення страхового та/або перестрахового брокера-нерезидента про намір здійснити діяльність на території України та Порядку заповнення форми повідомлення страхового та/або перестрахового брокера-нерезидента про намір здійснити діяльність на території України” від 21.08.2008 р. [7; 8]. Цими нормативними документами регламентовано правила та порядок укладання договорів з перестраховиками-нерезидентами, порядок оподаткування доходів нерезидентів, отриманих у вигляді страхових премій від перестраховування ризиків на території України, а також умови проведення розрахунків з перестраховиками-нерезидентами. Таким чином, нормами вказаних законодавчих актів регу-

люється переважним чином процес проведення зовнішнього перестраховання в Україні, що призвело до значного скорочення обсягів перестраховання за кордон у період 2004–2009 рр. Проте через неврегульованість механізму проведення внутрішнього перестраховання український страховий ринок щодо операцій перестраховання має незбалансовану структуру. Зокрема, майже всі ризики зі страхування життя, морські ризики й ризики відповідальності перевізників вантажів перестраховуються за кордоном. Більшість українських страховиків орієнтуються на іноземних перестраховиків через неможливість розмістити той чи інший ризик на внутрішньому перестраховальному ринку. Серед резидентів перестраховуються відносно дрібні за обсягом відповідальності ризики, премії за якими не цікавлять закордонних перестраховиків (короткотермінові вантажі, майно невеликої вартості).

Виведення коштів за кордон через страхові компанії є негативним явищем для країни, але боротися з ним доцільно не лише заборонами, а, перш за все, за допомогою заходів щодо наведення порядку на внутрішньому ринку перестраховання, до основних з яких доцільно віднести законодавче відокремлення страхової та перестрахової діяльності, створення державного рейтингу вітчизняних страховиків і перестраховиків та доступність інформації про їх діяльність для широкого загалу потенційних страховальників.

Аналіз тенденцій розвитку українського страхового ринку й досвід функціонування страхового бізнесу в країнах з розвинутою економікою свідчать, що без створення стрункої і надійної вітчизняної системи перестраховання неможливе подальше розширення і поглиблення ринку страхових послуг [9]. З огляду на це, в Україні необхідно:

- створювати сприятливі умови для формування потужних національних перестраховиків, здатних скласти конкуренцію іноземним перестраховикам;
- удосконалити законодавство та економічно впливати на страховиків, які передають свої ризики в перестраховання, а саме – необхідно прийняти Закон України “Про перестраховання”;
- провадити системні дослідження, моніторингові спостереження і відповідні заходи державних органів регулювання страхового сектора, оскільки особливість перестраховання виявляється в тому, що тут найширше поле діяльності для нерезидентів.

Зважаючи на досвід здійснення перестраховання в країнах з розвиненим страховим ринком, в Україні угоди перестраховання надійніше укладати через страхових брокерів, які володіють інформацією про стан вітчизняного перестраховання і діяльність яких регулюється Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України. Зважаючи на те, що найпоширенішими методами проведення перестраховальних операцій в Україні є факультативне та облігаторне перестраховання, через брокера можна діяти при використанні обох цих методів. При цьому при облігаторному перестрахованні, що здійснюється автоматично, варто скористатися послугами брокера при першому пошуку перестраховика. Крім того, у сучасних умовах функціонування вітчизняного страхового бізнесу надійними можуть бути послуги перестраховальної біржі, доцільність створення якої в Україні є актуальною з точки зору функціонування як вітчизняного, так і міжнародного ринку страхових послуг (рис. 2).

До переваг створення перестраховальної біржі слід віднести такі, як:

- достовірніша інформація для страховика щодо вибору перестраховика;
- можливість отримання достовірної інформації, яка потрібна перестраховику для пошуку нових клієнтів, попиту й пропозиції на ту чи іншу страхову послугу;
- економія часу при пошуку контрагента.

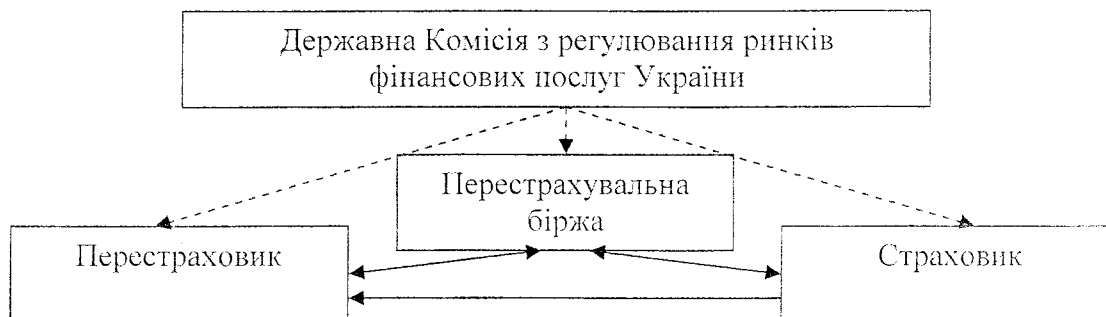

Рис. 2. Схема діяльності перестраховальної біржі в Україні

Проте функціонування такої біржі є можливим лише за умови створення державного рейтингу вітчизняних страховиків і перестраховиків, що зробить інформацію про їх діяльність більш прозорою для широкого загалу потенційних страхувальників.

Висновки.

1. Законодавче відокремлення страхової та перестрахової діяльності в Україні є необхідним в умовах формування сектора перестраховання, що сприятиме забезпеченню фінансової стійкості українських страховиків і функціонуванню страхового сектора в цілому.
2. Створення перестраховальної біржі, державного рейтингу вітчизняних страховиків і перестраховиків та доступність інформації про їх діяльність для широкого загалу потенційних страхувальників сприятимуть формуванню надійної вітчизняної системи перестраховання.

1. Страхування : підручник. / [кер. авт. кол. і наук. ред. В. Д. Базилевич]. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.
2. Страхування : підручник. / [кер. авт. кол. і наук. ред. С. С. Осадєць]. – К. : КНЕУ, 2006. – 599 с.
3. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.
4. Козьменко О. В. Аналіз структури ринку перестраховання в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Козьменко. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/2009_13/13_08.pdf.
5. Кривицька Ю. Співстрахування та перестраховання в Україні [Електронний ресурс] / Ю. Кривицька. – Режим доступу : <http://www.yur-gazeta.com/oarticle/1735/>.
6. Філонюк О. Огляд глобального ринку перестраховання / О. Філонюк // Страхова справа. – 2009. – № 2 (34). – С. 30–43.
7. Закон України “Про страхування” від 7 берез. 1996 р. 85/96-вр. редакція від 30.07.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgiin/laws/main>.
8. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” (зі змінами) від 10 лип. 2004 р. № 1957-IV, редакція від 1.07.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgiin/laws/main>.
9. Rosa N. Guide pratique des assurances / N. Rosa, R. Le Glouannec. – France : Marabout, 2008. – 151 p.

Рецензенти:

Чернявська О.В. – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів Вищого навчального закладу “Полтавський університет економіки і торгівлі”;

Іванюта П.В. – кандидат економічних наук, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Полтавської філії Державної академії статистики обліку і аудиту.